

du k triviálnímu, běžnému domácímu vaření – bývají hlavními kuchaři téměř vždy muži. Takže se tu opakuje týž model jako v oblasti socializace – ženy uskutečňují přechod od přírody ke kultuře na nižším stupni, ale když kultura rozlišuje nižší a vyšší stupeň těchto funkcí, vyšší stupeň je vyhrazen mužům.

Zkrátka, opět se setkáváme s některými zdroji pohledu, v němž se žena ve vztahu k dichotomii příroda/kultura zdá být intermediárnější než muž. Skutečnost, že je „přirozeně“ spojována s rodinným kontextem (motivovaná přirozenými laktančními funkcemi ženy) napomáhá tomu, aby se na ni pohlíželo jako na bytost bližší přírodě v důsledku animální podstaty dítěte a konotace rodinné skupiny jako sociální jednotky nižšího řádu vzhledem ke společnosti jako celku. Současně se však díky své socializační činnosti i tomu, že se věnuje vaření v rodinném kontextu, jeví jako mocná síla kulturního procesu, která neustále přetváří přírodní suroviny na kulturní produkty. Tím, že náleží ke kultuře, ač se zdá, že má silnější a bezprostřednější vztahy s přírodou, je opět chápána jako bytost, která se nachází mezi těmito dvěma sférami.

3. *Psychika ženy chápána jako psychika bližší přírodě.* Myšlenka, že žena nemá jen jiné tělo a jiné sociální místo než muž, ale že má i jinou psychickou strukturu, je nejspornější. Tvrdím, že pravděpodobně má jinou psychickou strukturu, ale zásadně budu vycházet ze stati Nancy Chodorow (ve sborníku *Žena, kultura a společnost*), abych nejdříve dokázala, že není třeba předpokládat, že psychická struktura ženy je vrozená; jak přesvědčivě dokazuje Chodorow, lze ji na základě faktů pravděpodobně chápat jako zkušenost univerzální socializace ženy. Jestliže ale propůjčíme empirické, téměř stoprocentní univerzalitě „femininní duše“ určité specifické vlastnosti, zvýší tyto vlastnosti prestiž kulturně podmíněného pohledu na ženu jako bytost bližší přírodě.

Je důležité, abychom specifikovali, co považujeme za dominantní a univerzální aspekty femininní duše. Jestliže postulujeme emocionalitu nebo iracionalitu, budeme čelit tradicím v různých částech světa, v nichž jsou ženy funkčně považovány za praktičtější, pragmatičtější než muži. Zdá se, že jedna významná dimenze, kterou lze pankulturně aplikovat, je dimenze relativní konkrétnosti oproti relativní abstraktnosti: femininní osobnost má sklon zabývat se spíše konkrétními pocity, věcmi a lidmi než abstraktními jevy; tíhne k personalismu a partikularismu. Zdá se, že druhou, s ní

úzce spjatou dimenzí, je dimenze relativní subjektivity v protikladu k relativní objektivitě: Chodorow cituje studii Rei Carlson (1971), která dochází k závěru, že „muži ztvárňují způsob prožívání sebe samých, jiných lidí, prostoru a času individualisticky, objektivně a s odstupem, zatímco ženy ztvárňují prožitky způsobem relativně interpersonálním, subjektivním a bezprostředním“ (ve sborníku *Žena, kultura a společnost*, str. 56, citace Rei Carlson, str. 270). Ačkoliv tato i jiné studie byly vypracovány v západních společnostech, Chodorow chápe jimi zjištěné rozdíly mezi mužskou a ženskou osobností – tedy zhruba to, že muži jsou objektivnější a tíhnou k vytváření vztahů na základě poměrně abstraktních kategorií, a ženy jsou subjektivnější a inklinují k vytváření vztahů na základě poměrně konkrétních jevů – jako „rozdíly všeobecné a téměř univerzální“ (str. 43).

Ale posun elegantně formulovaného příspěvku Nancy Chodorow spočívá v tom, že tyto rozdíly nejsou vrozené nebo geneticky naprogramované; vyplývají z téměř univerzálních rysů rodinné struktury, zejména z toho, že všeobecně „jsou ženy v mnohem větší míře zodpovědné za ranou péči o dítě a (přínejmenším) za pozdější socializaci ženy“ (str. 43), i z toho, že „strukturální model výchovy dítěte, upevňovaný výchovou k ženské a mužské roli, tyto rozdíly, replikované a reprodukovány v sexuální sociologii dospělého života, vytváří“ (str. 44). Chodorow tvrdí, že vzhledem k tomu, že ranou socializací chlapců i děvčat se zabývá matka, rozvíjí se tak u obou „ztotožnění“ s její osobou, tj. prosazuje se ztotožnění se zevrubnými rysy její osobnosti, jejím chováním, jejími hodnotami a postoji (str. 51). Syn se však musí nakonec ztotožnit s mužskou rolí, což znamená, že si musí vybudovat ztotožnění s otcem. Jelikož otec bývá téměř vždy vzdálenější než matka (jen zřídka se podílí na péči o děti a možná i většinu dne pracuje mimo domov), představuje proces ztotožnění s otcem „ztotožnění poziční“, tj. ztotožnění s otcovskou rolí muže, který je vnímán spíše jako soubor abstraktních elementů než jako reálný jedinec (str. 49). A jak chlapec postupně vstupuje do širšího sociálního světa, zjišťuje, že jeho život ve skutečnosti organizují abstraktnější a univerzalističtější kritéria (viz Rosaldo, *Žena, kultura a společnost*, str. 28-29; Chodorow, str. 58), jak jsem uvedla v předchozí části; jeho raná socializace se v něm tudíž upevňuje a připravuje ho na ten typ zkušenosti, kterou získá jako dospělý společenský jedinec.

U mladé dívky může naopak osobní ztotožnění s matkou, utvořené v raném dětství, setrvat i v době, kdy se dívka učí ženské roli. Jelikož v době, kdy k tomu dochází, jí bývá nejbližší nejčastěji přítomná matka, znamená